

5. ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 5. Од. зб. 95. 2 арк.
6. ЦДАМЛМ України. Ф. 22. Оп. 5. Од. зб. 97. 1 арк.
7. ЦДАМЛМ України. Ф. 878. Оп. 1. Од. зб. 300. 278 арк.
8. Дузь І. М. Він з нами, він серед нас. Малишкові дороги: спогади про Андрія Малишка. Київ: Дніпро, 1975. С. 169-173
9. Фокин А. А. «Депутат – слуга народа»: принципы выдвижения кандидатов как элемент советской демократии в 1960 – 1970-х гг. Управление в современных системах. Вып. 3. Челябинск, 2014. С. 45-53
10. Фокин А. А. Избирательные процедуры в СССР как механизм выявления общественных настроений. Управление в современных системах. Вып. 3 (№ 6). Челябинск, 2017. С. 33-38
11. Цюпа І. А. Поет, громадянин і трибун. Про Андрія Малишка: статті, враження, вірші, відгуки. Київ: Радянський письменник, 1962. С. 20-31.

УДК 821.161.2:323.13\*Багряний І.

*Ольга АНАНКО, Катерина ДВІРНА*  
(м. Київ)

### **Роль Івана Багряного у збереженні української національної ідентичності**

У статті розкрито важливі напрями діяльності Івана Багряного щодо збереження національної української ідентичності, яка асоціюється з його патріотизмом, вірністю та відданістю Україні в боротьбі зі сталінським тоталітаризмом. Аналіз його творчого надбання переконує, що автор уособлює сформовані національні переконання та цінності, віру в людину та її гідність, яку він стверджує та пропагує на сторінках своїх видань.

**Ключові слова:** Іван Багряний, еміграція, національна ідентичність, сталінський тоталітаризм, національний рух, культурна спадщина, Україна, мова, патріотизм, українець, незалежність, «руській мір».

**Постановка проблеми.** В умовах російсько-української війни постало важливе завдання перед науковцями – об'єктивно розкрити загальні тенденції українського історичного процесу, особливості формування українського етносу, мови, культури, національної української ідентичності на противагу ідеологічній брехні «русского міра». Нині Росія продовжує проєкт формування «панросійської національної ідентичності» на теренах своїх колишніх колоній, який бере початок ще з ХІХ століття в Російській імперії, відкидаючи також правдиві сторінки історії України, її державотворення та культурні цінності українців.

У різні історичні періоди прикладом збереження національної самобутності та національної ідентичності ставали представники української інтелігенції, культурні діячі, які своєю творчістю передавали почуття приналежності людини до держави, окремої нації, демонструючи патріотизм, вірність та відданість своїй

Батьківщині. Серед них – Іван Багряний, життя та творчість якого є переконливим прикладом любові до української землі, збереження та популяризації українського слова, історичної пам'яті, постійної боротьби проти радянської тоталітарної системи, утверджуючи при цьому значущі національні переконання та людські цінності. Саме це спонукало авторів повернутись до його біографічної хроніки життя, трагедії долі, а головне – аналізу його творчості через призму «мої герої – моє власне життя». Дослідження зазначеної проблеми спрямоване на виявлення внеску Івана Багряного у збереження української національної ідентичності через аналіз його творчості, публіцистичних матеріалів, політичних поглядів тощо.

**Історіографія проблеми** являє собою значний пласт досліджень, що охоплюють літературну та громадсько-політичну діяльність видатного українського письменника Івана Багряного (1906-1963 рр.). З метою глибокого розуміння проблем української національної ідентичності, їх змісту та сучасних трактувань, нами використано дослідження О. С. Забужко [8], Л. П. Нагорної [9], О. Гнатюк [6], Н. Є. Пелагеші [10], Г. Г. Філіпчук [14], О. В. Титар [12] та ін. Важливим джерелом вивчення проблеми є праці самого автора – «Сад Гетсиманський»[1], «Тигролови»[4], «Огненне коло»[3], «Людина біжить над прірвою»[2], а також памфлет «Чому я не хочу повертатись до СРСР?» [5] та ін. Проблему ролі Івана Багряного у збереженні української національної ідентичності досліджували різні вчені та культурні діячі, серед яких можна виділити, наприклад, Миколу Жулинського та його працю «Іван Багряний»[7]. Він звернувся до аналізу творчого шляху письменника, його внеску в розвиток української літератури та формування національної ідентичності. Цікавий матеріал містить збірка «Українська діаспора: літературні постаті, твори, бібліографічні відомості» [13], де розкрита роль Івана Багряного в контексті діяльності української діаспори та його вплив на збереження й розвиток української ідентичності за кордоном. Дослідниця Олена Подобед у своїй роботі «Політична публіцистика Івана Багряного» [11] визначає роль письменника у підтримці національного руху та утвердженні національної ідентичності через його публіцистику. Продовжила вивчення цього напрямку А. Шаргородська [15], яка розкриває традиції та новаторство Івана Багряного в осмисленні національної ідеї через аналіз його публіцистики та загального творчого доробку. Ці та інші дослідження відображають різноманітні погляди на внесок Івана Багряного у збереження історичної пам'яті та розвиток української національної ідентичності, висвітлюють різні аспекти його творчості та діяльності, які сприяють глибокому вивченню проблеми.

**Мета дослідження** полягає у ретроспективному аналізі внеску Івана Багряного у збереження та розвиток української національної ідентичності. Проведення цього дослідження спрямоване на розкриття ролі письменника у підтримці та популяризації української мови, культури, а також виявлення його впливу на формування патріотичних почуттів українців в історичних реаліях ХХ століття.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Іван Багряний, видатний український письменник та громадський діяч, не лише залишив неоціненний внесок у літературному світі, але й відзначився активною політичною діяльністю. Відданий ідеям національної свободи та гідності, він не тільки висловлював свої переконання через художнє слово, але й брав активну участь у громадсько-політичному житті. Його політична агітація та висловлені думки стали важливою складовою формування національної ідентичності під час складних історичних часів. Без сумніву, його діяльність та творче надбання мали вагомий вплив на формування образу України на міжнародній арені протягом 1945-1963 рр. [13, с. 320].

Іван Багряний перебуваючи на хвилі культурно-політичного ренесансу в Україні активно займався розвитком ідей українського націоналізму та самосвідомості. Його політичні переконання витікали з патріотичного погляду на історію своєї країни, а його літературні твори служили не лише дзеркалом суспільних реалій, але й інструментом для мобілізації громадян на шляху до національної самосвідомості. Одним з його основних зусиль було літературне та громадське просування української культури та історії. Він був популярним письменником, який створював такі твори, що розкривали українську душу та національні особливості українського народу.

Важливою складовою його внеску у збереження української національної ідентичності є його творче надбання. Іван Багряний – письменник, що вірить у краще майбуття своєї Батьківщини та свого народу, відданий йому та сповнений віри у його непоборність та вічність буття. Ця віра дала йому сили перебороти тюрми та концтабори, перетерпіти нелюдські муки в катівнях НКВС, бути учасником національно-визвольного руху, відкрито виступати проти радянської тиранії. У романі «Тигролови»[4] Іван Багряний викриває основні протистояння людини й системи, виписує сюжети побаченого та пережитого, розкриває жорстокі методи роботи каральних органів радянської системи. Він вижив, довівши правоту та внутрішню силу, залишився Людиною, не втративши власної гідності українця. Григорій Многогрішний – головний персонаж його роману – є тією героїчною особистістю, яка без жодних вагань стала на захист простого, знедоленого українського народу. Не випадково митець проводить історичну паралель з героїчним минулим боротьби українців проти національного гніту, адже його герой є гордим нащадком каторжанина Сибіру, правнуком гетьмана Дем'яна Многогрішного.

У романі «Сад Гетсиманський»[1] Іван Багряний розповів світові про страшну репресивну систему в імперії СРСР. Правдиві описи тюремного ув'язнення головного героя засновані на особистому авторському досвіді. Автор глибоко розкриває переживання, душевні муки та страждання свого героя, переконливо демонструє стійкий опір українця проти системи, виборюючи правду та волю.

У своїх працях І. Багряний значну увагу приділяє вихованню людини. Він пише про те, що ми маємо виховувати людей сміливих і гордих, людей

незалежних в помислах і діях, людей боротьби й фанатичної твердості, а також особистої відповідальності за долю України. Автор осмислює проблеми любові й ненависті, вірності та зради, батьків і дітей, збереження роду й родини, сімейних цінностей тощо.

Іван Багряний – борець за національну ідею, активно підтримував український національний рух та поступ до незалежності України. Дослідниця О. Подобєд вважає, що Багряний почав новий жанр в українській літературі, який вона називає «табірною прозою», а його літературна і образотворча діяльність під час Другої світової війни була складовою мистецтва опору. Письменник також розробляв численні сценарії та мріяв про співпрацю з американським кінематографом [11, с. 210].

Перебуваючи в екзилі, він брав участь у різних українських еміграційних організаціях та активно просував ідею самостійності України. Також ініціював створення громадських організацій у Західній Німеччині, США та Канаді, спрямованих на інформування західних політиків та світової громадськості про злочинну політику Сталіна щодо України, збереження історичної пам'яті українців та сприяння соціальній взаємодії молоді. У вересні 1945 року Іван Багряний спільно з колегами створив літературно-мистецьке об'єднання українських еміграційних письменників – Мистецький український рух (МУР), яке пізніше в США перетворилося на об'єднання українських письменників «Слово» з центром у Нью-Йорку. Він також започаткував в Новому Ульмі – Українську революційно-демократичну партію та створив журнал «Наші позиції» і газету «Українські вісті». В цей час митець розкриває трагічні сторінки історії України: події Національної революції 1917–1921 рр., колективізацію, голод – 1932–1933 років, сталінські концтабори, репресії проти української творчої інтелігенції, церкви. Він сам пережив третину свого життя в тюрмах і таборах [11, с. 208]. Вражають його болючі слова: «Я не хочу повертатися до своєї Батьківщини саме через любов до неї. Любов до Батьківщини, до свого народу – це національний патріотизм, а в СРСР це вважалось найтяжчим злочином. Це було так протягом 25 років, і так є зараз. Цей злочин називається на мові більшовиків – на мові червоного московського фашизму – «місцевим націоналізмом»» [13, с. 166].

Без сумніву, діяльність Івана Багряного відображає вплив українських емігрантів на формування позитивного образу України та української культури у світі. Іван Багряний сприяв зміцненню української ідентичності та підтримці ідей української незалежності на міжнародному рівні, що робило його важливою фігурою як для української еміграції, так і для всього українства.

Творче надбання митця знайшло визнання та належну оцінку в усьому світі. Роман «Сад Гетсиманський», а також «Тигролови», публіцистичний лист-пояснення І. Багряного «Чому я не хочу вертатись до СРСР?» перекладені на англійську, німецьку, французьку та італійську мови саме тому, що тут була перевага наочності та документальної достовірності описаних подій [15]. Європейська критика, зокрема члени французької Академії Гонкурів Андре Біллі

та В. Вельмен, у своїх рецензіях у «Ле Фігаро літтерер» (1961, 13 травня) та тижневику «Ле Нувель літтерер» (1961, 8 червня), відзначили емоційно насичений, експресивний та поетичний стиль Багряного-гуманіста [7, с. 247].

**Висновки.** Визначаючи в цілому місце Івана Багряного в суспільно-політичному житті України та в українському літературному процесі, можна констатувати, що його творчість була реальною зброєю в боротьбі зі сталінським тоталітаризмом, а з іншої сторони – збагатила тематично і технічно жанр роману ХХ століття. Однак його харизма непокірного борця, «що ходить по краю прірви», талановитого митця та політика демонструє досить важливі складові його життя та творчості – патріотизм, збереження національної ментальності та ідентичності українця, популяризацію українського слова та культури, збереження історичної пам'яті та виховання українства на традиціях героїчної минувшини, утвердження «віри в людину», що полягає у її протиставленні цілісній системі тоталітарної держави. Він залишається українцем назавжди... Він сповнений віри у непоборність українців... Він вірить у їх вільне життя та незалежність України.

#### Список використаних джерел та літератури

1. Багряний І. Сад Гетсиманський. Київ: Дніпро, 1992. 528 с.
2. Багряний І. Людина біжить над прірвою. Київ: Український письменник, 1992. 320 с.
3. Багряний І. Огненне коло. Київ: Варта, 1992. 124 с.
4. Багряний І. Тигролови. Київ: Український письменник, 1999. 215 с.
5. Багряний І. Чому я не хочу повертатись до СРСР? УкрЛіб: бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1210> (дата звернення: 10.03.2024).
6. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність. Київ: Критика, 2005. 528 с.
7. Жулинський М. Г. Іван Багряний // Історія української літератури ХХ ст.: у 2 кн. / за ред. В. Г. Дончика. Київ. 1994. Кн. 2., Ч. 1. С. 244–252.
8. Забужко О. С. Філософія національної ідеї та європейський контекст. Київ: Основи, 1993. 126 с.
9. Нагорна Л. П. Національна ідентичність в Україні. Київ: ППІЕНД, 2002. 271 с.
10. Пелагеша Н. Є. Трансформація української національної ідентичності в умовах глобалізації: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.05. Київ, 2009. 20 с.
11. Подобед О. Політична публіцистика Івана Багряного. Український історичний збірник. 2013. Вип. 16. С. 203–212.
12. Титар О. В. Українські національні і культурні ідентичності у глобалізаційному світі (на прикладі культури Слобожанщини). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 347 с.
13. Українська діаспора: літературні постаті, твори, біобібліографічні відомості. Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. 516 с.
14. Філіпчук Г. Г. Національна ідентичність: культурно-освітній вимір. Чернівці: Друк Арт, 2016. 304 с.

15. Шаргородська А. Ф. Традиції і новаторство І. Багряного в осмисленні національної ідеї (на матеріалі публіцистики). Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2222>. (дата звернення: 10.03.2024).

УДК 94:796.035-053.2

**Іван ПОПЧЕНКО**  
(м. Київ)

### **Залучення української діаспори до відновлення Пласту: основні напрямки співпраці**

У доповіді аналізуються основні напрями співпраці української діаспори з вітчизняними пластунами під час відновлення Пласту в Україні на початку 1990-х рр. з урахуванням безпосереднього впливу закордонних українців на цей процес. Виявлено, що представники української діаспори не тільки виступали «ідейними натхненниками» окремих процесів відродження Пласту, а й суттєво допомагали своїм однодумцям на території України матеріально й фінансово.

**Ключові слова:** скаутський рух, Пласт, діаспора, молодь, Україна.

Науковий керівник: *Потильчак О. В.*, завідувач кафедри джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін історичного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова, доктор історичних наук, професор.

**Постановка проблеми.** Починаючи з 1985 року, коли в радянському суспільстві явно позначилися відцентрові тенденції, новостворені національні, народні фронти та інші громадсько-політичні об'єднання розпочали боротьбу за вихід своїх республік зі складу СРСР і отримання ними статусу суверенних держав. У цей період суспільство переживає низку соціальних, економічних і політичних трансформацій, що сприяють переформатуванню соціальної ієрархії і, як результат, виникає тенденція до утворення національних молодіжних та дитячих організацій. Відхід від піонерських традицій спричинив зміну цілей, змісту і форм діяльності молодіжного руху: піддаватися критичному переосмисленню почав пріоритет колективного над особистим, політичного над загальнолюдським, абсолютизованих радянських здобутків над національними цінностями й надбаннями. Відповідно, в суспільстві відбувалося усвідомлення необхідності розвитку особистості дитини та її потреб при чіткому визначенні форм молодіжної роботи, до якої мали долучатися не тільки діти та підлітки, а й дорослі.

За нових умов, після припинення існування СРСР в Україні активно розпочалося відродження скаутського руху, зокрема, однієї із його найвагоміших складових – нині Національної скаутської організації України «Пласт». Поширившись на теренах Центральної та Східної Європи ще після Першої